

ნათია ფიფია

სელოხეზების ტომის ლოკალიზაციის საკითხისათვის

სელოხეზები იხსენიებიან მხოლოდ ერთადერთ წყაროში, ტაციტუსთან (55/56 - 117 წლის შემდეგ)¹ I საუკუნეში ანიკეტის აჯანყებასთან დაკავშირებული მოვლენების დროს. სხვა წყაროებისთვის ეს ტომი უცნობია:

„ამ საქმემ (ანიკეტის აჯანყებამ – ნ. ფ.) იმდენად მიიქცია ვესპასიანეს ყურადღება, რომ ლეგიონებიდან გამობრძმედილი სათადარიგო ჯარისკაცები და ომში გამოცდილი სარდალი ვირდიუს გემინუსი შეარჩია. იგი თავს დაესხა გაბნეულ და ალაფობის წადილით გაფანტულ მტერს და ხომალდებზე შერეკა. [მერმე] მსწრაფლ ააგო ლიბურნული ხომალდები და ანიკეტოსს მდინარე ხობის შესართავში დაეწია, სადაც იგი უშიშრად იყო სელოხეზების მეფის შემწეობით, რომელიც მოკავშირეობაზე ფულითა და საჩუქრებით დაითანხმა.“²

სელოხეზების ტომის ლოკალიზების საკითხი მეტად რთულია, ამ მხრივ, ერთადერთ ხელნასაჭიდ მინიშნებას წარმოადგენს ტაციტუსთან მოხსენიებული მდინარე ხობი. როგორც მოცემული წყაროდან ჩანს, ეს ადგილი არ არის მოხსენიებული არცერთ სხვა ჰიდრონიმთან, ან ტოპონიმთან კავშირში, საქმეს ისიც ართულებს, რომ აქ მოხსენიებულია ისეთი ტომი, რომელიც სხვა წყაროებში არსად არის მოხსენიებული. შესაბამისად, ისტორიოგრაფიაში აზრთა სხვადასხვაობას იწვევს ტაციტუსთან მოხსენიებული მდ. ხობის ლოკალიზაციის საკითხი, და მასზე დამოკიდებული სელოხეზების ტომის ლოკალიზაციის საკითხიც. ერთი შეხედვით, ყველაზე რეალურია და ეს მოსაზრება, რა თქმა უნდა, გამოთქმულია ისტორიოგრაფიაში, მდინარე ხობი დაუუკავშიროთ დღევანდელ მდინარე ხობისწყალს.³ ს. ჯანაშიას აზრითაც,

---

¹ Tacitus. III. 48; ტაციტუსის ცნობების საქართველოს შესახებ. ლათინური ტექსტი, ქართული თარგმანითურთ შესავალი ნარკვევითა და კომენტარითურთ გამოსცა ალ. გამყრელიძემ. თბ. 1973.

² Tacit. III. 48; ВДИ. 1938. №2, გვ. 315.

³ Г. Меликишвили. К истории древней Грузии. Тб. 1959, გვ. 369.

მდ. ხობოსი დღევ. ხობია, ვახუშტის ხორგის წყალა (ხორგა – სოფელი მდ. ხობთან).⁴

ამ შემთხვევაში გამოდის, რომ სეღოხეზები ერთ-ერთი ლაზური ტომია. მეორე მხრივ, მდინარე ხობი შეიძლება იყოს სამხრეთში, ისტორიული ჭანეთის ტერიტორიაზე ჭოროხის სამხრეთ-დასავლეთით არსებული მდინარე ხოფა, შესაბამისად, ამ თეორიის თანახმად, თუკი ანიკეტი სამხრეთ სანაპიროზე ეძებდა თავშესაფარს და არა ცენტრალურ კოლხეთში, სეღოხეზების ტომი ჭანური ტომია.⁵

აღსანიშნავია, რომ თუკი ძიდრიტები დაახლოებით I-II სს-ის მიჯნაზე და შემდგომ, II ს-ში ცხოვრობდნენ შავი ზღვის სამხრეთ-აღმოსავლეთ სანაპიროზე მაკრონ-ჰენიოხებსა და ლაზებს შორის, მაშინ მდ. ხოფა სწორედ მათ ტერიტორიაზე უნდა ყოფილიყო, ანუ ქართლის მეფისადმი დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე. ხოლო თუ ტაციტუსის მდ. ხობის ქვეშ დღევ. მდ. ხობისწყალი იგულისხმება, ნებისმიერი კონიუნქტურით სეღოხეზები ლაზური ტომია, ხოლო თუ ტაციტუსის ცნობაში სამხრეთის ხოფა ნაგულისხმევი, რაც, ს. ჯანაშიას აზრით, ნაკლებადაა დასაჯერებელი, მაინც საქმე მეორე ქართველ ტომთან – ჭანებთან გვექნება.⁶ ამრიგად, სეღოხეზები, ნებისმიერ შემთხვევაში, ქართველურ სამყაროსთან არიან დაკავშირებულნი, თუმცა მათი ლოკალიზება კიდევ უფრო ზუსტად ნამდვილად შესაძლებლად მიგვაჩნია.

ჩვენი აზრით, ყველაზე რეალურია ტაციტუსის მდ. ხობი გავაიგივოთ არიანეს ქობოსთან, ანუ ენგურთან. მიუხედავად იმისა, რომ სახელწოდება „ხობის“ დაკავშირება, ფონეტიკური მსგავსების გამო, თანამედროვე ხოფასა და ხობთან უფრო ადვილია, მიგვაჩნია, რომ უფრო უპრიანი იქნება მხედველობაში მივიღოთ II საუკუნის ავტორისეული მონაცემები I საუკუნის ავტორის მიერ მოხსენიებული პუნქტის ლოკალიზებისას, ვიდრე ჰიდრონიმების თანამედროვე სახელწოდებას ავტომატურად შევეუსაბამოთ ფონეტიკურად მათი მსგავსი სახელწოდებები. ფ. ბრუნს არიანეს ქობოსი ხობად მიაჩნდა, მაგრამ მანძილებში განსხვავება აფიქრებდა⁷. არიანეს მდინარე ქობოსის ლოკალიზების შესახებ ვრცლად მსჯელობდა ელნიცკი თავის ნაშრომში კოლხეთის ისტორიული გეოგრაფიის შესახებ. არიანეს მანძილების გულდასმით გა-

⁴ შავიზღვისპირეთის საისტორიო გეოგრაფია. შრომები. ტ. VI. თბ. 1988, გვ. 274-275.

⁵ Н. Ю. Ломоури. Грузино-римские взаимоотношения. Тб. 1981, გვ. 210.

⁶ ს. ჯანაშია. საქართველო ადრიდელი ფეოდალიზაციის გზაზე. შრომები. ტ. I. თბ. 1949, გვ. 190

⁷ Ф. Брун. Черноморье. Одесса. 1879, გვ. 249

მონაგარიშების შემდეგ, ის მივიდა დასკვნამდე, რომ არიანეს მდინარე ქობოსი დღევანდელი ენგურია. ქობოსი თუ ენგური არ არის, ამ შემთხვევაში არიანეს მთელი სქემა ირღვევა აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთში სხვადასხვა პუნქტების ლოკალიზების შესახებ.⁸ ელნიცკის ამ მოსაზრებას ეთანხმება ნათელა კეჭალმაძეც, რომელმაც, ასევე, არიანეს გამოცემისას, მისი რუკა შეადგინა და თვითონაც ამ რუკაზე მდინარე ქობოსი თანამედროვე მდინარე ენგურის ადგილას დაიტანა.⁹

მდინარე ქობოსთან მიმდებარე ტერიტორიას არიანე შემდეგნაირად აღწერს:

„ფაზისიდან ჩვენ გავიარეთ სანაოსნო მდინარე ქარიენტი, მათ შორის მანძილი ოთხმოცდაათი სტადიონია. ქარიენტიდან გავიარეთ ოთხმოცდაათი სტადიონი და შევცურეთ მდინარე ქობოსში. აქ ლუზაზე დავდექით. ქობოსის შემდეგ გავიარეთ სანაოსნო მდინარე სინგამე (დღ. ერისწყალი – ნ. ფ.), რომელიც ქობოსს დაშორებულია მხოლოდ ორას ათი სტადიონით“.

რაც შეეხება იმ საკითხს, არიანესთან მოხსენიებული რომელი მდინარე უნდა იყოს თანამედროვე ხობისწყალი? ეს არის მდინარე ქარიენტი. ქარიენტი, ს. ჯანაშიას აზრით, არის მდინარე ცივი.¹⁰ მაგრამ ეს არ არის მდინარე ცივი, რადგან ცივი პატარა მდინარეა, ქარიენტს კი არიანე სანაოსნოს უწოდებს. გარდა ამისა, არიანეს სტადიონები არა ემთხვევა ცივამდე მანძილს. ელნიცკი მანძილების გამოანგარიშების შედეგად ასკვნის, რომ ქარიენტი ხობი უნდა იყოს.¹¹ ამ ჰიდრონიმის დაკავშირება ხობისწყალთან რეალური ჩანს, მით უმეტეს, რომ ხობისწყალთან ახლოს არის სოფელი ქარიატა. ამ ტერიტორიის არიანეს დროინდელი სახელწოდება სწორედაც ჩანს, რომ არის ქარიატა და არა ხობი. რაც შეეხება ტოპონიმს და ჰიდრონიმს – ხობი, ის შეიძლება მოგვიანებითაც გაჩენილიყო, თუნდაც მდინარე ენგურის მიდამოებიდან სხვა კოლხური ტომების მიგრაციის შედეგად.

არიანეს ქობოსის/ხობოსის გაიგივება დღევანდელ ხობთან უმეტესად ფონეტიკური სიახლოვის გამო ხდებოდა, იმის მიუხედავად, რომ ხობის მანძილი რიონიდან 17-18 კმ-ს არ სცილდება. მდინარე ქარიენტი მაშინ სადღაც

⁸ Л. А. Эльницкий. Из исторической географии древней Колхиды. ВДИ. 1938. №2, გვ. 310.

⁹ იხ. ნ. კეჭალმაძე. ფლავიუს არიანე. მოგზაურობა შავი ზღვის გარშემო. თარგმანი, გამოკვლევა, კომენტარები და რუკა ნ. კეჭალმაძისა. თბ. 1961.

¹⁰ ს. ჯანაშია. შავიზღვისპირეთის საისტორიო გეოგრაფია. შრომები. ტ. VI. 1988, გვ. 275

¹¹ Л. А. Эльницкий. Из исторической географии древней Колхиды, გვ. 315.

რიონსა და ხობისწყალს შორის უნდა გვეძიებინა, სადაც თანამედროვე რუკებზე შავ ზღვაში ჩამავალი არავითარი სანაოსნო მდინარე არ არსებობს. ამ ადგილთა ჩრდილოეთით მყოფი მდინარეების მდებარეობის გათვალისწინების შემდეგ ცხადია, რომ ქარიენტი ხობი უნდა იყოს და ქობოსი ენგური.

საინტერესოა, რომ არიანესეული კონიუნქტურა ქობოსი და ქარიენტი, როგორც ენგური და ხობისწყალი, ჩანს, პლინიუსთანაც (I ს.):

„[ფაზისის] შემდეგ არის სხვა მდინარე ქარიენტი, სალტიების ტომი, რომელსაც ძველად ფთერიოფაგები ეწოდებოდა და სხვები სანები. სვანების გავლით კავკასიონიდან მიედინება მდინარე ხობუსი. შემდეგ როანი, კევრიტიკეს მხარე, მდინარეები სიგანია, თერსოსი, ასტელეფოსი, ქრისოროასი.¹²

ამრიგად, ჩვენ გვაქვს ასეთი მონაცემები: პლინიუსი – ქარიენტი (ხობისწყალი) და ქობოსი (ენგური), ტაციტუსი – ხობი (ენგური) და არიანე – ქარიენტი (ხობისწყალი) და ქობოსი (ენგური).

ტაციტუსის მდინარე ხობის ლოკალიზების შესახებ არსებულ მოსაზრებებს თუ გავითვალისწინებთ, გამოდის, რომ სელოხეზების ტომი ან ჭანური ტომია, თუ ტაციტუსის ხობი ხოფაა, ან ლაზური ტომია, თუ ტაციტუსის ხობი დღევანდელი ხობისწყალია, ან ისევ და ისევ კოლხური ტომია, თუ ტაციტუსის ხობი დღევანდელი მდინარე ენგურია. რადგან ჩვენ საკმარისად დასაბუთებულად მიგვაჩნია მოსაზრება, რომ არიანეს ქობოსი დღევანდელი ენგურია, და ამასთან მიგვაჩნია, რომ ტაციტუსის ხობი არიანეს ქობოსია, ჩვენ ამ უკანასკნელ მოსაზრებას გამოვთქვამთ.

ამრიგად, ჩვენი აზრით, ყველაზე რეალურია ტაციტუსის მდ. ხობი გავაიგივოთ არიანეს ქობოსთან, ანუ ენგურთან. სელოხეზები I საუკუნეში ანიკეტის აჯანყების მოვლენების დროს მოსახლეობდნენ მდ. ენგურის შესართავთან, ბარში და ისინი კოლხურ ტომებს წარმოადგენდნენ.

შემოკლებათა განმარტება

ВДИ – Вестник древней истории

¹² Pliny. VI. 14; В. В. Латышев. Известия древних писателей о Скифии и Кавказе. ВДИ. 1949. №2, გვ. 290.

Natia Pipia

FOCUSES ON LOCALIZING THE SEDOKHEZI TRIBE

Summary

The article focuses on localizing the Sedokhezi tribe, which appears just in one source – Tacitus gives us information about them while describing events about Aniketi rebellion. Sedokhezi tribe is mentioned by source as living near river Khob. It is disputed in historiography, river Khob of Tacitus is modern river Khobistskali (Khobi) or river Enguri (both in Western Georgia). Arrian, author of the 2nd c., mentions river Khobos and it seems, it could be just modern river Enguri. Pliny the elder mentions it too and as it seems, it should be river Enguri. So, it seems more likely that Khob of Tacitus is Khobos of Arrian and Pliny i.e. modern river Enguri. Therefore the Sedokhezi are Colchian tribes.